

ΕΠΤΑΣΥΛΛΑΒΑ ΑΙΣΜΑΤΑ

Εἰς κριτικὸν σημείωμά μου ἐν τῇ «Θεολογία» (ΝΓ' 1936 σ. 80) ἔγραφον ὅτι «συνεχῆ ποιήματα εἰς ἑκτασυλλάβους στίχους διὰ τὴν μονοτονίαν δὲν ὑπεισηλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἔχομεν ὅμως τοῦ τοιοῦτου εἶδους ποιήματα εἰς στίχους συνεχεῖς δεκαπεντασυλλάβους ψαλλόμενα ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας». Μελετῶν ἐσχάτως τὰ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ἐκδοθέντα εὐχολόγια εἶδον σημειούμενον ἐν τῷ Β' τόμῳ σ. 848 Ἰδιόμελον ψαλλόμενον κατὰ τὴν νεκρώσιμον Ἀκολουθίαν τῶν ἱερέων τοῦ ὁποίου παρατίθεται μόνον ἡ ἀρχή· «Σώζου μάταιε βίε, σώζεσθε πάντες φίλοι» (ἀνευ παραπομπῆς ὡς συνηθίζει ὁ Δημητρίου Ἐκδοθέντος νὰ σιωπᾷ ὁσάκις τὸ κείμενον εἶναι ἀγνωστον). Ἀλλὰ τὸ διὰ τῶν ἀρχικῶν μόνον λέξεων σημειούμενον Ἰδιόμελον ἀναζητήσας εὗρον πλήρως εἰς τὸ ἔντυπον Εὐχολόγιον (ἔκδ. Βενετίας 1851 σ. 460) φερόμενον ὡς ἔργον τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου. Ἐπισταμένη μελέτη τοῦ ἐν λόγῳ νεκρωσίου ἄσματος μὲ ἐπέσειεν ὅτι εὐρίσκομαι πρὸς ἑπτασυλλάβου ποιήματος συνεχοῦς καὶ ἐν χρήσει μάλιστα ἐκκλησιαστικῆς.

Ἡ νέα αὕτη μετρικὴ μορφή τοῦ ποιήματος μὲ ἐξέπληξε, διότι ἐκτὸς τῆς Ἐφραιμικῆς ποιήσεως, ἢ ὅποια δι' ἑπτασυλλάβων ἐξυμνεῖ τοὺς τελειωθέντας πατέρας¹, οὐδὲν ἄλλο ἀρχαιότερον ποίημα πρὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, εἰσεχώρησεν εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία ἐν ἑπτασυλλάβῳ μορφῇ. ὁ Δαμασκηνός, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, συνέταξε καὶ ἐν νεκρώσιμον ἰδιόμελον εἰς ἑπτασυλλάβους στίχους ὡς ἐκ τῆς μετρικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως δῆλον γίνεται·

	Σώζου μάταιε βίε
	σώζεσθε πάντες φίλοι
	συγγενεῖς τε καὶ τέκνα.
5	εἰς ὄδον γὰρ ὑπάγω
	ἣν οὐδέποτε ὤδευσα.
	ἀλλὰ δεῦτε μνησθέντες
	τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης
	συνακολουθήσατε
	καὶ τάφῳ παράδοτε
10	τὸν πηλὸν [ἐ]μοῦ τοῦτον
	καὶ τὸν ἔχοντα κρῖναι
	τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν
	σὺν δάκρυσι [τὸν] Χριστὸν
	ἱκετεύσατε ὅπως με
15	πυρὸς ἐξέληται τοῦ ἀσβέστου.

Ἡ ἀδιαφιλονίκητος αὕτη μετρικὴ ἀποκάλυψις μὲ ἐξηνάγκασε νὰ

1. Emereau, Saint Epreum le Syrien σ. 40 (Λογος εἰς πατέρας τελειωθέντας).

ἔρευνήσω τὸ ἀρχαῖόν μου πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἄλλων ἁσμάτων τῆς αὐτῆς μετρικῆς μορφῆς καὶ εὑρον τρία ἄλλα ὅμοια Ἰδιόμελα εἰς τοὺς ἐν Σεβαστείᾳ τεσσαράκοντα μάρτυρας (9 Μαρτίου) εἰς δύο ἀποκείμενα Κώδικας τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων τὸν ὑπ' ἀριθ. 13 φ. 2726 καὶ 341 σ. 50. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων Ἰδιομέλων τὸ ἐν περιλήφθη εἰς τὰ ἔντυπα Μηναῖα ἀλλὰ παραμεμορφωμένον καὶ ἀκατάστατον ἀπαρτισθὲν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο ὁμοιομόρφων Ἰδιομέλων ὡς ἡ ἀνάλυσις καὶ παράστασις τούτων θὰ δείξῃ σαφῶς. Κατὰ τοὺς ἀνωτέρω Κώδικας τὰ κατὰ τὴν 9 Μαρτίου ψαλλόμενα τὸ πάλαι Ἰδιόμελα εἶναι τὰ ἑξῆς :

πρὸς τό : Σώζου μάταιε βίε

- α) Ἀληθείας κρατῆρα
 ἐξ οἰκείων αἱμάτων
 τῷ πυρὶ τῶν βασάνων
 τῇ τοῦ ὕδατος πήξει
 5 τοὺς πιστοὺς κατήρδευσαν.
 τεσσαράκοντα πέφηναν
 μάρτυρες πολιοῦχοι
 καὶ ὡς ἐπ' ὄχληματος
 ἐφέροντο λαμπάδες
 10 ταῖς ἀμάξαις σωρηδόν.
 καὶ θεόνυμφος μήτηρ
 τῷ φιλοχρίστῳ παιδί
 ἐπ' ὤμων ἀραμένῃ
 ἔλεγε δεῦρο ἀθλητὰ
 καὶ συναγωνίζου τοῖς προλοίοις.

- β) Τῷ πυρὶ στομωθέντες
 καὶ τῷ κρύει θαλφθέντες
 τὴν τοῦ δράκοντος κέραν
 καρτερῶς οἱ γενναῖοι
 20 τοῖς ποσὶ συνέθλασαν.
 τετραρίθμω ἄδοντες
 δεκάδι τῷ σωτήρι
 εἰς μὲν νοῦς τοῖς ἄπασι
 ἐν σώματι δὲ πλείους
 25 προσηνέχθη τῷ Χριστῷ.
 καὶ θεόνυμφος μήτηρ
 τῷ φιλοχρίστῳ παιδί
 ἐπ' ὤμων ἀραμένει
 ἔλεγε δεῦρο ἀθλητὰ
 30 καὶ συναγωνίζου τοῖς προλοίοις.

- γ) Ἀραμένῃ τὸν παῖδα
 ἔτι ζῶντα καὶ ἔμπνουν

ἢ γενναία ἐβόα·
 νῦν μοι θάνατος ὄφθη
 35 ὡς εἶδόν σε περιόντα.
 ἀλλὰ δεῦρο πανόλθιε
 αὐλίζου σὺν ἐκείνοις
 καὶ ἐνδοξασθήσομαι
 ὡς μάρτυρα γενναίον
 40 ἐκ νηδύος [μου] δοῦσα.
 θεωρῶ γὰρ στεφάνους
 καὶ τρυχομένη βοῶ·
 οὐ φέρω δεύτερόν σε
 μάρτυρα (τῷ) ἀγωνοθέτῃ
 [τῷ Ἰησοῦ] Χριστῷ ἐμφανισθῆναι.

Οὐδεμία ἀπομένει ἀμφιβολία ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἄσματα ἐποιήθησαν κατὰ τὸ πρωτότυπον τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐπιτασύλλαβον Ἰδιόμελον εἰς τοὺς κεκοιμημένους, ἄνευ οὐδεμιᾶς μετρικῆς παραλλαγῆς. οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ πρωτομέλου ποιήματος διαφέρουσι κατὰ συλλαβὰς. ὁ προτελευταῖος ὀκτασύλλαβος καὶ ὁ τελευταῖος δεκασύλλαβος. Τὴν ἰδίαν ἀκολουθοῦσι συμμετρίαν καὶ οἱ στίχοι τῶν Ἰδιομέλων εἰς τοὺς 40 μάρτυρας.

*Ἦδη ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἐν τοῖς ἐντύποις Μηγαίοις (κατὰ τὴν 7 Μαρτίου) φερομένου ποιήματος :

Ἀληθείας κρατῆρα
 ἐξ οἰκείων αἱμάτων
 τῷ πυρὶ τῶν βασάνων
 καὶ τῇ τοῦ ὕδατος πῆξει
 5 τοῖς πιστοῖς κατήρδευσαν.
 τετραρτίμῳ γὰρ ἄδοντες
 δεκάδι τῷ σωτήρι
 εἰς μὲν ὄντες τοῖς πνεύμασι
 ἐν σώμασι δὲ πλείους.
 10 καὶ θεόνυμφος μήτηρ κλπ.

*Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι οἱ στίχοι 4, 6 καὶ 8 εἶναι ὀκτασύλλαβοι καὶ διασαλευεταὶ ἡ μετρικὴ αὐτοῦ μορφή. δεύτερον ὅτι παρουσιάζει οὐσιώδεις γλωσσικὰς διαφορὰς ἀλλοιούσας τὸν νοῦν τοῦ ποιήματος, καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅτι τέσσαρες αὐτοῦ στίχοι, ὁ 6, 7, 8 καὶ 9 ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ δευτέρου προσομοίου ἄσματος ἐξ ἀπροσεξίας πάντως τοῦ ἀντιγραφέως καὶ οὕτως παραμεμορφωμένον ἐνεσφηνώθη εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Τοιαύτας μεταμορφώσεις καὶ ἀλλοιώσεις ὑπέστησαν πολλὰ τῶν ἱερῶν ἄσμάτων, τὰ ὁποῖα μόνον ἢ μελέτη πολλῶν Κωδίκων δυνατόν γὰ ἐπανορθώσῃ· διὰ τοῦτο εἶπον καὶ ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν ὅτι ἡ ἀποκατάστασις καὶ διόρθωσις τῶν λειτουργικῶν βιβλίων μόνον διὰ τῆς ἐρεῦνης πολλῶν Κωδίκων εἶναι δυνατόν γὰ συντελεσθῆ ἐπιτυχῶς καὶ ὅπως ἡ σοβαρότης καὶ ἱερότης τοῦ ἔργου ἀπαιτεῖ· διότι πως ἄλ-

λως ἐπὶ παραδείγματι θὰ ἀπεκαλύπτετο ἡ νοσηρότης τοῦ ἐντύπου ποιήματος ἂν δὲν περιεσώζοντο τὰ τρία ἀνωτέρω ποιήματα εἰς τοὺς μνησθέντας Κώδικας, τὰ ὅποια ἐλλείπουσιν ἐκ τῶν ἄλλων ἀπογράφων; θὰ παρέμενον ὡς ἔχει καὶ οὐδείς θὰ ἀντιλαμβάνετο τὴν γενομένην παραμόρφωσιν, οὐδὲ θὰ ἀπεκαλύπτετο ἡ μετρικὴ αὐτοῦ μορφή.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος σημειώματος εἶναι: ἡ ἐπανόρθωσις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τῆς Θεολογίας» λεχθέντων καὶ ἡ ἀπόδειξις ὅτι καὶ εἰς τὰ ἐν χρήσει λειτουργικὰ βιβλία ὑπεισηθον συνεχῆ ἰσοσύλλαβα ποιήματα καὶ δὴ ἐπτασύλλαβα, ὡς εἶναι τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα ᾠσματα. Πλὴν τούτων ἐν τῷ ἀρχεῖφ μου εὑρον καὶ ὀκτασύλλαβον Τριαδικὸν ποίημα ψαλλόμενον ἄγνωστον πότε καὶ εἰς ποίαν ἐορτὴν. Ποιητὴς τοῦ ἐν λόγῳ ᾠσματος φέρεται ὁ Λάσκαρις Σαρπαγάνος, μελοποιὸς δὲ τούτου ὁ Ἱωάννης Κλαδάς Λαμπαδάριος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ ποίημα πρὸς τὴν ἰσοσυλλαβίαν τηρεῖ καὶ τὴν ὁμοτονίαν, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Μεταλήψεως «Ἐκ τῶν ρυπαρῶν χειλέων | ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώσσης» :..καὶ φέρεται οὕτω εἰς τὸν Λαυριωτικὸν μουσικὸν Κώδικα Α166.

Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ μόνοῦ
 τρία πρόσωπα δοξάζω
 τρία ἴδια πρεσβεύω
 5 τρεῖς ἐνούσας ὑποστάσεις
 ἐν δὲ κράτος ὑπὲρ λόγον
 τῇ τριαδικῇ μονάδι
 ὀρθοδόξως καταγγέλλω.
 οὕτως οἶδα μεγαλύνειν
 καὶ θεολογεῖν ἀπαύστως
 10 ἀκατάληπτον ἐν πᾶσι
 ἀνερμήνευτον ἐν γνώσει
 ἓνα Κύριον τῇ φύσει
 καὶ ἀνερμίζεται προσώποις.

† Ο ΠΡ. ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ